

LUKUVIHJE

NAOMI KLEIN:
Tämä muuttaa kaiken: kapitalismi
vs. ilmasto. Into, 2015. 619 s.

HEIKKI TAIMIO
Erikoistutkija
PALKANSAAJIEN TUTKIMUSLAITOS
heikki.taimio@labour.fi

VOIKO ILMASTONMUUTOKSEN TORJUA LEPOISTAMALLA?

Kanadalainen toimittaja ja kirjailija Naomi Klein nousi vuonna 2000 maailmanmaineeseen globalisaatiokriittisellä kirjallaan ”No Logo”. Ilmastonmuutoksen merkityksen hän oivalsi vasta huhtikuussa 2009 osallistuessaan Genevessä Maailman kauppajärjestön (WTO) kokoukseen. Siellä Bolivian suurlähettiläs Angelica Navarro Llanos selitti hänelle, kuinka ilmastonmuutos on Bolivian kaltaiselle maalle valtava uhka mutta myös mahdollisuus. Se ei lukeudu varsinaisiin syntipukkeihin, mutta se kärsii mm. jäätiköiden sulamisesta ja voisi sen takia vaatia rikkailta mailta rahaa ja teknologiaa. Maa olisi ”ilmastovelkoja”.

Klein keksi, että ilmastonmuutoksen hillintä olisi paras argumentti perustella kapitalismin sääntöjä muuttavia uudistuksia, joiden puolesta hän oli aiemminkin puhunut ja kirjoittanut. Tulisi esimerkiksi rajoittaa suuryritysten ja erityisesti energia-alan yritysten vaikutusvaltaa, edistää joukkoliikennettä, elvyttää paikallistalouksia ja tervehdyttää maataloustuotantoa. Muutokset lisäisivät tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta. Ra-

haa tähän tarvittaisiin ”Marshall-avun mittakaavassa”, mutta se ei olisi ongelma. Tavanomainen poliittinen vaikuttaminen ei kuitenkaan riitä – tarvitaan ilmastotoimintaa, koko ihmiskuntaa kokoavaa kansanliikettä muuttamaan ilmastopolitiikan suunta. Klein on kirjoittanut kirjansa sitä varten.

Kirjaa voi lämpimästi suositella niin ilmastonmuutoksesta huolta kantaville kuin ilmastokeptikoillekin. Isossa kuvassa (TAALAS 2015) siinä ei taida olla mitään uutta, mutta faktojen ja tutkimustulosten kerrassaan ylitsevuotava vyöry lisää entisestään ensin mainittujen tuskaa ja toivon mukaan saa viimeksi mainituista ainakin jotkut uusiin ajatuksiin. Klein kertoo lukeneensa ilmastonmuutoksesta kaiken minkä sai käsiinsä. Kolme muuta toimittajaa on avustanut massiivisen aineiston kokoamisessa, ja joukko tieteellisiä asiantuntijoita on tarkistanut esitettyjen tietojen oikeellisuuden.

Tästä huolimatta kirjaa ei pidä kutsua tutkimukseksi. Siinä ei ole minkäänlaista tilastollista analyysia. On helppo arvostella Kleinia siitä, että hän on valikoinut dataa ja tutkimustuloksiakin sillä silmällä, että ne sopivat hänen omaan, jo alussa muodostuneeseen näkemykseensä ilmastonmuutoksen merkityksestä ja hillinnästä. Sen kanssa ristiriidassa olevista asioista hän pitkälti vaikenee.

Klein kertoo näkemyksilleen taustaa omasta elämästään. Aloittaessaan kirjan kokoamista, tuolloin jo nelikymppisenä, hän alkoi haluta lasta. Se ei kuitenkaan onnistunut – oli keskenmenoja ja tuloksettomia hoitoja hedelmällisyysklinikalla. Sitten ystävä suositteli erästä ”naturopaattista” lääkäriä, joka oli auttanut monia naisia tulemaan raskaiksi. Tutkimuksissa Kleinillä todettiin useita terveysongelmia. Lääkäri selitti myös, että usein tapahtuvan lentämisen aiheuttama säteily vaikuttaa kielteisesti. Tärkeintä oli kuitenkin se, että hänen mukaansa

korkea stressitaso rasitti kehoa niin, ettei se pystynyt enää lapsentekoon.

Stressi aleni leppoistamalla; Klein vähensi matkustamista, patikoi, harrasti joogaa ja meditaatiota sekä luopui Toronton kaupunkiasunnostaan ja muutti Brittiläisen Kolumbian maaseudulle, laivamatkan päähän lähimmästä kaupungista. Ruokavalioon tuli useita luontaistuotteita. Lopulta raskaus onnistuikin. Klein sanoo, ettei hän kuitenkaan tiedä, miksi hän ei aluksi tullut raskaaksi ja miksi lopulta tuli. Joka tapauksessa nämä kokemukset näyttävät vaikuttaneen hänen näkemyksiinsä ilmastonmuutoksesta – joka mm. aiheuttaa kasvien ja eläinten hedelmällisyysongelmia – ja sen hillinnän keinoista. Koko ihmiskunta kaipaa leppoistamista.

PALUU 1960-LUVUN ELINTAPAAN

Kulutuksen vähentäminen, ”talouslasku” (”degrowth”; ks. ANDERSSON 2010) ja paluu 1960- ja 1970-lukujen elintapaan olisi Kleinin (s. 1970) mukaan pääasiallinen sopeutumiskeino. Tuolloin oltiin hänen mielestään rikkaissakin maissa ilmaston kannalta kestäväällä pohjalla. Tähän ratkaisuun kuuluu myös energian ja ruuan hajautettu tuottaminen, työajan lyhentäminen ja perustulo. Tulonjakoa olisi tasattava ja sallittava köyhimpien kulutustason nousu. Painopiste olisi siirrettävä julkisiin investointeihin ja julkiseen kulutukseen. Tällainen muutos haastaisi sen kulttuurisen myytin, että ihminen on luonnosta erillinen ja vapaa sen rajoitteista. Käytännössä se haastaisi myös monet kulutustottumukset kuten shop-pailun ja matkustelun.

Klein argumentoi, että päästövähennyksiä ei ole tehty, koska ne olisivat ristiriidassa sääntelemättömän kapitalismin kanssa. Tehokkaimmat keinot uhkaisivat pientä eliittiä, joka pitää vallassaan taloutta, politiikkaa ja useimpia tärkeitä tiedotusvälineitä. Pahin este on poliittinen oikeisto, mutta kaikkia oikeita vastauksia

ei saada myöskään vihreiltä eikä perinteiseltä vasemmistolta. Myös vasemmistohallitukset ovat jatkaneet saastuttamista ja luonnonvarojen kuluttamista.

Erityisen ansiokkaana voidaan pitää Kleinin kertomusta energiayhtiöiden ja ympäristöjärjestöjen toiminnasta. Maailmanhistorian rikkain ja vaikutusvaltaisin teollisuudenala, öljy- ja kaasuteollisuus, kohtaisi tuhonsa, jos päästöjä ryhdyttäisiin vähentämään radikaalisti. Energiayhtiöillä on fossiilisia varantoja 5 kertaa enemmän kuin 80 prosentin todennäköisyydellä voitaisiin päästää ilmakehään ilman, että ylitettäisiin tavoitteena olevaa enintään 2 asteen lämpenemistä. Kirjan mukaan noiden fossiilisten varantojen arvo on 27 biljoonaa dollaria, ja niistä noin 80 prosenttia muuttuisi hyödyttömäksi, jos 2 asteen tavoite otetaan tosissaan.

Bisneksensä suojelemiseksi energiayhtiöt ovat harrastaneet voimakasta lobbauksia, korruptiota ja muuta vaikuttamista poliittiseen päätöksentekoon. Ne ovat myös rahoittaneet ympäristöjärjestöjä, jotka puolestaan ovat sijoittaneet varallisuuttaan niihin. Klein menee tämän kyseenalaisen kytköksen valottamisessa varsin pitkälle epäilemällä monien ympäristöaktiivien olevan niin haluttomia ravistelemaan vallitsevaa talousjärjestystä, että he kannattavat mieluummin erilaisia ”maagisia” keinoja kuten päästökauppaa ja siirtymäkauden polttoaineita. Hän torjuu myös ilmastonmuokkauksen, cleantechin ja ydinvoiman. Ne ovat hänen mielestään huonosti toimivia ja riittämättömiä. Hän viittaa erääseen brittitutkijaan, joka väittää, että alle 2 asteessa pysyminen edellyttää 8–10 prosentin vuosittaisia päästöleikkauksia, mikä edellyttää radikaaleja ja välittömästi toimeenpantavia degrowth-strategioita.

Tähän liittyy koko kirjan merkittävin ristiriitaisuus. Yhtäältä Klein toteaa olevan teknisesti täysin mahdollista siirtyä sataprosenttisesti uusiutuvaan energiaan nopeasti. (Tosin lienee syytä epäillä, ettei tämä onnistuisi kaikissa maissa.) Hän sanoo sen voivan vähentää päästöjä valtavasti, mutta sen rakentaminen kestää liian kauan ja se kuluttaa fossiilisia polttoaineita ja tuottaa päästöjä. Toisaalta kuitenkin hän viittaa Kansainvälisen

energiajärjestön IEA:n arvioon, jonka mukaan kahden asteen tavoite merkitsisi melko vaatimatonta tarvetta puhtaan energian investoinneille (vrt. myös **TAIMIO** 2015). Ihmiskunta ei ehkä sittenkään tarvitse leppoistamista.

ILMASTONMUUTOKSEN HILLINTÄÄ ERI KEINOILLA

Klein paheksuu miljardöörejä, jotka jatkavat hiilidioksidipäästöjä aiheuttavia tottumuksiaan samaan aikaan kun he yrittävät puhdistaa omaatuntoaan ja imagoaan lahjoituksilla ympäristöjärjestöille ja puhtaan energian kehittämiseen. Hänen mielestään ilmastonmuutoksen hillintä ei onnistu kunnian kautta eikä vapaaehtoisperiaatteella. Jos jäämme odottamaan ihmeteknologioita, teemme liian vähän liian myöhään.

Kleinillä on lähtökohtaisesti vahvoja epäilyksiä markkinataloutta kohtaan. Ilmastonmuutoksen torjunnassa hän asettaakin toivonsa julkiseen valtaan ja erilaisiin vastarintaliikkeisiin. On totta, että aiemminkin valtiot ovat olleet tärkeässä roolissa mullistavissa hankkeissa - ajatellaanpa vaikka avaruuden valloitusta tai tietoverkkoja. Niillä olisi myös mahdollisuuksia koota tarvittavia varoja ilmastonmuutoksen torjuntaan; Klein mainitsee mm. rikkaiden verottamisen, veroparatiisien sulkemisen, rahoitustransaktioveron, sotilasmenojen leikkaukset, hiiliveron ja fossiilienergian tuista luopumisen.

Mutta varmasti myös yksityisellä pääomalla, jopa yksittäisillä, Kleinin halveksimilla miljardööreillä, voisi olla oma merkityksensä. Voidaan poimia tuoreitakin esimerkkejä visionääreistä kuten Bill Gates, Steve Jobs ja Mark Zuckerberg. Ilmastonmuutoksen torjunnan kannalta mainittakoon Elon Musk sähköautojen, akkujen ja aurinkoenergian edistäjänä. Hän ei tiettävästi ole kytköksissä perinteisiin energiayhtiöihin.

Vastarintaliikkeistä erityisen runsaasti kirjassa saavat huomiota alkuperäiskansojen kamppailut öljynporausta ja muuta luontoa turmelevaa toimintaa vastaan. Epäilemättä vastarintaliikkeillä voisi olla suuri merkitys. Tosin monet alkuperäiskansoista ovat taipuneet sopimuksiin energiayhtiöiden kanssa. Klein

huomauttaa myös, että vain kerran vastarintaliike USA:ssa on onnistunut selvästi taloudellisissa tavoitteissaan: ay-liike menestyi 1930-luvun laman jälkeen kunnianhimoisten sosiaalisten rakenteiden kuten sosiaaliturvan luomisessa. Kirjan näkökulma on kuitenkin vahvasti amerikkalainen, ja esimerkiksi Kiinan ja Intian merkitys ilmastonmuutokselle jää lähes kokonaan vaille niiden ansaitsemaa huomiota.

Kirja on kaiken kaikkiaan voimakas puheenvuoro ilmastonmuutoksen vastaisen kamppailun puolesta. Kleinin mielestä sitä ei voiteta ”pyrkimällä voittamaan kamreerit heidän omassa pelissään”, so. osoittamalla esimerkiksi, kuinka päästöjä vähentävät investoinnit nyt tulevat halvemmiksi kuin ilmastokatastrofien hoitaminen tulevaisuudessa. Se voitetaan osoittamalla tällaisten laskelmien hirviömäisyys, kun ne mitataan rahassa miljoonien ihmisten ja kokonaisten valtioiden tuhoutumista. Klein ajaa sellaista poliittisen strategian muutosta, joka vie pois markkinafundamentalismista ja kohti järkevää uudistuspolitiikkaa.

Kleinin sanoman välittämiseen ei olisi tarvittu 600-sivuista järkälettä. Vähempikin olisi riittänyt. Hänen miehensä Avi Lewis on ohjannut samasta aiheesta dokumenttielokuvan, joka olisi hyvä nähdä meilläkin ja saavuttaisi laajemman yleisön.

Kirjan on ilmeisen hyvin suomentanut kolmihenkinen tiimi, joka on lisännyt siihen omia alaviitteitään. Tuskin Klein on voinut tarkistaa niitä, mutta epähuomiossa jotkut lukijat saattavat yhdistää ne häneen. Yksi tiimin jäsenistä on vielä kirjoittanut suomalaiset jälkisanat, joissa hän ei kumma kyllä kuitenkaan puhumitään leppoistamisesta.

Kirjallisuus

- ANDERSSON, J.O.** (2010), ”Degrowth” – hallittu talouslasku, *Talous&Yhteiskunta*, 38:4, 42–49.
- TAALAS, P.** (2015), Ilmastonmuutos, ihmiskunnan keskeinen haaste tällä vuosisadalla, *Talous&Yhteiskunta*, 43:1, 52–57.
- TAIMIO, H.** (2015), Kohti ilmaista energiaa – Aaltoyliopiston professori Matti Liskin haastattelu, *Talous&Yhteiskunta*, 43:1, 58–67.